

ÇEVRE TEMİZLİĞİNİN İKİ BOYUTU: MADDİ TEMİZLİK VE MANEVİ TEMİZLİK

es-Selâmü aleyküm ve rahmetullâhi ve berekâtüh!

Üzerimize saçtığı sonsuz, sayısız, hadsiz, hesapsız nimetleri için Cenâb-ı Mevlâ'ya hamd ü senâlar ederim.

Allahu Teâlâ hazretleri cümlemizi habîbullah, halîlullah, safiyyullah, ni'metullah, rahmetullah olan Peygamber-i Zîşânımız Muhammed-i Mustafâ Efendimiz hazretlerinin yolundan ayırmasın; onun şefaatine nail eylesin, cennette ona komşu olmayı cümlemize nasip eylesin.

Dünyaya imtihan için geldiğimizden, amacımız, gayemiz, hedefimiz imtihanı kazanmak, Cenâb-ı Mevlâ'nın rızasına, rahmetine nail olmaktır. O rahmete nail olmanın yolu imandır, itaattir, ibadettir. İbadetin çeşitleri insanların sandığından çok daha fazladır. Mesela, sükût da ibadettir. Mesela, tefekkür çok kıymetli bir ibadettir. İnsanlar için faydalı işler yapmak

ibadettir. Gönül almak, gönül yapmak, insanların ihtiyacını gidermek ibadettir. İbadeti sadece namazla oruçla tahdit, kısıtlama ve sınırlama yapmak doğru değil.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz hazretleri bir hadîs-i şerîfnde şöyle buyurmuşlar:

Tûbâ li'l-gurebâ. “Ne mutlu garibanlara!”

Peygamberimiz’in çevresindekiler sormuşlar:

Ve me'l-gurebâ? Gurebâdan kastınız nedir yâ Resûlallah? Garibanlar dediğiniz kimlerdir?”

Peygamber Efendimiz irşâden ve cevaben şöyle buyurmuşlar:

Ellezîne yuslihûne mâ efsede'n-nâs. “Başka iz’ansız, irfansız, imansız, insanların ifsat ettiği, berbat ettiği, bozduğu şeyleri ıslah eden, düzelten, güzelleştiren kimselerdir.”

Çünkü çevresi bozuyor. Çevrelerinin içinde gariban kalıyorlar, yalnız kalıyorlar, anlaşılmayan kimseler olarak kalıyorlar. Onların bozduklarını bunlar düzeltmeye çalışıyorlar. Çevresi yanlış ve yamuk bir yola giderken Allah'ın yolunda yürüyen, onların arasında gariban kalsa bile Cenâb-ı Hakk'ın dinine hizmet edenlere ne mutlu! Ne mutlu bu mânada toplumun içinde boynu bükük, kenara itilmiş, horlanmış olarak, yapayalnız kalsa da hizmete devam edenlere!

Eyüp'de bizim tasarrufumuza verilmiş olan iki tane tekke var: Selâmi Mustafa Efendi Tekkesi ve Şeyh Murad Efendi Tekkesi. Küçük alanları var, duvarları var; bir buçuk dönüm, iki dönüm gibi. Halbuki eskiden oralar dönümlerle genişlikte bahçelere sahipmiş ve bu bahçelerde güller açar, içinde ceylanlar gezinir, âhûlar dolaşmış. Osmanlılar'ın özlemindeki o şiir dünyası, çevrelerinde hakikaten varmış.

Eyüp de İstanbul'un en güzel semtiymiş. Ebû Eyyûb el-Ensârî Efendimiz'in çevresi. Halîç tertemiz sulu, Kâğıthâne yemyeşil çayırlar,

tertemiz bir hava. Eyüp; sadrazamların sultanların rağbet ettiği, sultanların tahta geçtiği zaman kılıç kuşanma merasimlerinin yapıldığı en güzide semti imiş.

Bahçelerde güller açar, ceylanlar dolaşır-mış. Manzarayı tasavvur edin, güzellikleri gözünüzün önüne getirin, şimdiki halleriyle mukayese edin!

Anadolu'ya seyahat ettiğiniz zaman tabiatın, iklimin, şartların insanların tahribatına rağmen zorla yeşil tuttuğu, kestikçe yerden bitki fışkıran mıntıkaları; Adapazarı, Sapanca, Düzce ve Bolu'yu geçtiniz mi, İç Anadolu'ya girdiniz mi, Ankara'dan Aksaray'a, Niğde'ye doğru yürümeye başladınız mı, Doęu Anadolu'ya doğru yürümeye başladınız mı; çırılçıplak, âdetâ yoksul, üşüyen, titreyen, zavallı, miskin, fakir bir manzara ile karşılaşıyorsunuz. Bir zamanlar yemyeşil olan ama şimdi o devletten, saadetten sonra bu fakirliğe, yoksulluğa düşmüş zavallı dağlar, zavallı ovalar görürsünüz.

Oranın eskileri söylüyorlar; Aksaray'ın çıplak Hasan Dağı'nda, Niğde'nin yamaçlarına yaslandığı dağlarda bir insanın kucaklayamayacağı kadar ağaç kökleri varmış. Şimdi nerede? Hiç birisi yok! Ağaçlarla beraber topraklar gitmiş, topraklar gidince taşlar ortaya çıkmış, iklim değişmiş, sertleşmiş; bir acı manzara!

“Bizim Allahu Teâlâ hazretlerinin rahmetine mazhar olmamız, rızasına ermemiz için itaat ve ibadet lazım.” demiştim. Bir de kendisinin hâl-i hayatında yaptıklarından ayrı ölümden sonra da bir müslümanın sevap kazanması mümkündür. Kendi hâl-i hayatında imtihan devam ederken sevap kazandığı gibi ölümlüyle hayat devresi kapandıktan sonra bile imtihan kâğıdına puan yazılması, defter-i a'mâline hayır işlenmesi, terazisinin hayır kefesine dağlar gibi hayırların konulması, bu işlerin cereyan etmesi mümkündür.

a. Sadaka-i Câriye

Onun için “cereyan etmek, devam etmek” mânasına bu çeşit hayırlara “sadaka-i

câriye” diyorlar. Cârî olan, cereyan eden sadaka; sahibine hayır kazandırmaya devam edip duran, sevabı cârî olan sadaka.

Fakire bir sadaka veriyorsunuz; “Al kardeşim, karnını doyur!” diyorsunuz; bir sadaka. Ama bazı sadakalar var ki sadaka-i câriyedir. İnsanın vefatından sonra sevabı öyle cereyan ediyor ki kabre günahkâr yatırılmış, gömülmüş nice insan, ölümden sonraki dirilmede kabirden kalkarken günahsız kalkıyor.

Neden?

Ölmüştü, günahkâr olarak kabrinde yatıyordu, elinden bir şey yapma imkânı alınmış, hayatı alınmış ama sevap kazanmış, sevap kazanmaya devam etmiş, kabrinden günahsız kalkıyor.

İşte bu sadaka-i câriyelerden birisi de çevrede yapılan faaliyetlerdir; yeşillendirme, ağaç dikme, park yapma, bahçe yapma gibi. Şimdi biz muhtelif illerde fiilen katıldık, orman tesis ettik. O ormana diktiğimiz fidanlar

ağaç oldu, büyüdü. Kaç seneden beri ayakta-
lar.

Bir noktaya işaret etmek istiyorum: Tür-
kiye hükümetlerinde Çevre Bakanlığı 1991 yı-
lında kuruldu ama bizim çevre derneklerimiz
1989'da, ondan önce kuruldu. Yani biz, bakan-
lık kurulduğu için çevre faaliyetlerine girmiş
değiliz, bakanlıktan önceyiz. Anadolu bizim
olduğu için, şehit dedelerimizin bize emaneti
olduğu için onu her yönden korumamız gerek-
tiğinden, toprağı düşmana karşı olduğu gibi
aşınmaya karşı da korumak gerektiğinden
1989'da kurmuşuz. Belki o bile geçtir, keşke
daha önceki yıllarda kurulsaydı da şimdi koca
koca ormanlara sahip olsaydık.

Bir ara Orman Bakanlığı'ndan yer istedik;
"Bize yer gösterin, biz oraları ağaçlandırır-
alım!" dedik. Sonradan ben bu faaliyeti beğen-
medim, arkadaşlarıma şunu teklif ettim: "Ka-
saba, şehir veya belde olarak değersiz, çıplak
arazileri paranızla mülk olarak satın alın, mül-
kiyeti sizde olsun. Bir bahçe mimarisiyle, pey-
zaj dedikleri bir sanat anlayışı ile bir güzellik

duygusuyla bu araziyi güzel bir şekilde ağaçlandırın. Bir tarafında ağaç olsun, bir tarafında çayır çimen olsun; bir tarafında hanımların oturduğu yer olsun, bir tarafında beylerin oturduğu yer olsun; öbür tarafında çocukların idman yaptığı, vücudunu geliştirdiği yer olsun. Karayolları üzerinde Hocamız Mehmed Zahid Kotku için dinlenme parkları yapın!” Yolcu dinlensin. Yolcuya hizmet etmek, yolda kalmış insanlara hizmet etmek, bizim dinimizde önemli bir hizmet şeklidir.

Yolda insanın ihtiyacı oluyor; dinlenmesi, uyuması, yemek yemesi, abdest alması, namaz kılması gerekiyor. Bunlar hizmet, “Bu hizmetlerin yapıldığı yerler kuralım.” dedik. “Numune yakıt durakları yapın.” dedik “Benzin istasyonları” değil; yabancı kelimeye düşmeye çok dikkat ediyorum “Hem arabalarının yakıtlarını alsınlar hem namazlarını kılsınlar hem dinlensinler hem karınlarını doyursunlar.” dedik.

Tabi biz çevreyi çok daha geniş çaplı olarak düşünüyoruz. Yeşil bir çevre, temiz bir

evre. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* buyuruyor ki;

“Yâ ÂiŒe! Œu iki elbiseyi yıka! Bilmez misin ki elbise kirlendiđi zaman tesbihi biter.”

Temizken tesbih eder, kirlendiđi zaman tesbihi biter.

Muhterem kardeŒlerim!

Temiz giyeceđiz, tertemiz giyineceđiz; elbise de tesbih edecek, o da *sübhânallah* diyecek.

Bir çiçeğin kökü kırıldığı zaman çiçeğin tesbihi biter. Canlıyken tesbih eder, öldüğü zaman tesbihi biter. Çiçeğin tesbihi biter, hücrelerin tesbihi devam eder.

“Evdeki pislik, süprüntü bereketi giderir, rızkı azaltır.”

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* buraya kadar söylüyor. Evimizin, elbisemizin, diŒimizin, koltukaltımızın temiz olması lazım!

Çevremizin temiz olması lazım! Herkes sokaktan kendi önüne düşen yeri, çöpçüyü beklemeden temizlemeli ve kirletmemeli, bir şey atmamalı!

Bugün büyük şehirlerde atıklar, artıklar, çöpler bir felâkettir, bir büyük meseledir. Onların ne yapılacağı ilgilileri kara kara düşündürmektedir. “Bunları nasıl yok ederiz, nasıl değerlendiririz?” diye büyük tasarıları vardır.

Çevre de temiz olacak, bahçe de temiz olacak ama yeşil olacak, çiçekli olacak.

16. yüzyılda Avrupa’dan bir seyyah elçi, karayoluyla İstanbul’a gelirken Yedikule önlerinde, kış gününde sümbül kokularından baygınlık geçiriyor; hayranlıktan bayılacak hale geliyor.

“Bu Osmanlılar’a akıl ermez! Bu adamlar bir tek çiçek için dünyanın parasını verirler. Bu adamlarda bir acayip çiçek sevgisi vardır.” diyor.

Kendisi o zamana kadar görmediği çiçekleri inceliyor. Onlardan “lâle” adlı çiçeğin soğanlarını yanına alıyor Hollanda’ya götürüyor. Hollanda’da lâle tanınmıyor, lâle yetiştiriliyor. Sanıyorum, şimdi Hollanda’dan lâle soğanları getirip parklara, bahçelere dikiyorlar. İş bu hale gelmiş durumda.

Biz çevreyi çok geniş olarak düşünüyoruz. Kendi temizliğimiz, aile ve ev çevremiz, sokak temizliğimiz, belde temizliğimiz, dağların ovaların temizliği, havanın temizliği; bu maddî çevre. Bu maddî çevrenin içinde her şey olsa, bir cami olmasa mutlu olmayız. Onun için biz, çevreyi süsleyen bu mânevî varlıkları da çevreye katıyoruz.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hazretleri şöyle buyuruyor:

“Bir insan secde ettiği zaman, secde ettiği mahal yedi kat yerin altına kadar temizlenir.”

O halde bir yerin temizliği ibadettir. İçki içilen yer pistir. Müşrikler pistir.

Inneme'l-müşrikûne necesün felâ yak-rabü'l-mescidi'l-harâme ba'de âmihim hâzâ.
“Müşrikler pis varlıklardır, bu yıldan sonra bir daha Mescid-i Haram’a yaklaşmasınlar!” diye Allah *celle celâlüh* yasaklıyor. Onların Kâbe’ye yaklaşmasına bile izin yok, müsaade olunmuyor. “Müşriktir, pistir. Onun için onlar gelmesin!” deniyor. İsterse yıkansın.

Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri de;

“Bir şişenin içine içki koysalar, şişenin ağzını iyice kapatsalar, deryanın kenarına götürseler, dışını on yıl yıkasalar yine de pistir çünkü içinde içki vardır. İçki pistir, murdardır.” diyor.

Yalan yanlış şekilde yazılan Bektâşî fıkralarında geçen, dinleyenlerin güldükleri, ayyaş Bektâşîler’in mübarek şeyhi Hacı Bektâş-ı Velî böyle diyor.

b. Hz. Ali'nin İçki Konusundaki Görüşleri

Hz. Ali Efendimiz'den de şöyle rivayet ediliyor:

“Bir kuyunun içine içki düşse kuyunun suyu pis olur, dışarı çıkarmak lazım gelir. O dökülen yerde ot bitse, o otu koyun yese, o koyunun etini yemem!”

“Orada ezan okumam!” diye rivayet de var.

Neden?

Mânevî bakımdan mekân pistir. O halde bir mekânın temizliği sadece maddî ölçülerle ölçülemez. Maddî ölçülerle temiz olduğu halde mânevî yönden leş gibi olan mekânlar olur. Onların güzelleşmesi cami iledir, tekke iledir; imanladır, irfanladır.

Çırpırlı Ali Hocamız *rahmetullahi aleyh* cennet mekân -babamın hocası, Gümüşhâneli hazretlerinin talebesi- varlıklı insanmış. Memleketine gitmiş; kendi varlığını, parasını, mâlî imkânlarını ortaya koymuş -çevreden de belki yardım etmişlerdir, bilmiyoruz- bir cami yapmış. Gittik orada namaz kıldık.

Etrafına da 23 odalı bir medrese yapmış, ilim öğrenmek için mekân yapmış, mektep yapmış. Köylüler onu yıkmışlar, onun yerine bir baraka yapmışlar, Tarım Bakanlığı'na vermişler.

Onun için biz bir çevreyi düşünürken, bu tarihî yapıları da düşünüyoruz. “Orada cami varsa, kervansaray varsa tamir edelim; mektep varsa, çeşme varsa ihya edelim.” diyoruz.

O köyün kurtulması, Allah'ın onları affetmesi için o medreseyi en aşağı eskisi gibi kurmaları lazım!

Hatta biraz da cezalı olmaları dolayısıyla iki misli büyük kurmaları lazım. İki misli büyük kurmazlarsa Çırpılar Köyü'nün ilgilileri, yetkilileri, muhtarları, ihtiyar heyeti, halkı, cemaati hepsi o ilim yuvasının yerle bir edilmesinin vebalini taşırlar. Melekleri yakalarına yapıştır. Allah sorar. O medrese yapılacak.

“Biz buraya medrese yapmaya geldik, kazma kürek getirin.” dedik.

“Bu adam ne demek istiyor?” diye bize baktılar. “Burası Tarım Bakanlığı’nın, burada medrese olmaz. Daha başka bir yer verelim.” dediler. Üç dönüm yer verdiler. Para vereceğiz, biz yapacağız. Arkadaşlarımız gitti. Ailesi bir ara derneğe razı olan kişiyi kandırmış, döndürmüş; o da vazgeçmiş. Bizim arkadaşlarımız gitmişler, araziye görmüşler. Üç dönüm. “Tamam, buraya tesis yapılabilir.” demişler, Çanakkale’ye dönmüşler. Telefon gelmiş; “Hanımım ,çocuklarım razı olmuyor, vazgeçtim.” diyor. Sen sakalını tıraş et, kısa pantolon giy, ağzına biberon al, sokaklarda dolaş. Kadın sözüne o kadar itibar ediyorsun. Sanki bebeksin, çocuksun. Allah için bir hayır yapmaya karar vermişsin, ondan dönüyorsun. Sen bu sakalı tıraş et!

İşte bu da bir kirlilik, bir ahlâk kirliliği. Ahlâkta bir bozulma, ahlâkta bir fesat. Dejenерasyon deniliyor. Ahlâk da bozulmuş, huylar bozulmuş; insanların kalpleri, kafaları bozulmuş. Bunların da üzerine gidilmesi lazım. Bunun da yolu tasavvuf. Çırpınsalar da, tepinseleler de, karşı çıksalar da, tanklarını toplarını

dizseler de, kalemşörleri sıraya girse de, haçlı orduları gibi saldırsa da işin doğrusu bu. İnsanların ahlâkının da, kafalarındaki yamukluklarının da düzelmesi lazım.

Kaportanın Türkçe'si ne?

“Kaporta” kelimesini kullanmayacağım. Kafalarının dış şeklinin, içeriden eğilmiş olan taraflarının düzeltilmesi, yeniden astar boyası üst boyası atılması; kafalarının yeniden boyanması, cilalanması lazım. Kafalar da yamulmuş. O da bir çevre bozukluğu. Bunların hepsini beraber düşünüyoruz. Onun için tasavvufî bir grup olduğumuz halde çevreciyiz. 35 tane çevre derneğimiz var ama ben bunu çok azımsıyorum. Çok da ayıplıyorum sizi, bütün kardeşlerimi ayıplıyorum. Amerika’da veya İngiltere’de bir yerde bir arkadaş söyledi; “fotokopisini yani suretini getir” dedim.

“İskenderpaşa cemaati, hocalarının on yıl arkasından gidiyor.” demişler.

Ne demek?

“Hocaları bir şey söylüyor, cemaat yapmıyor veya geç yapıyor.” demek.

Siz buraya, bu dünyaya memur olmaya mı geldiniz? Tüccar olmaya mı geldiniz? İnşaat yapmaya mı geldiniz? Makine yapmaya mı geldiniz? Gününüzü gün etmeye mi geldiniz? Yoksa Allah'ın dinine hizmet etmeye mi geldiniz? İmtihan mı kazanacaksınız yoksa “vakit nasıl geçerse geçsin” diye mi hareket ediyorsunuz?

Gümüşhane'de Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendimiz'le ilgili toplantı yaptık, iki gün sürdü. Vali geldi, belediye başkanı geldi; beğendiler. “Demek ki bizim Gümüşhane'den yetişmiş, müslüman devletler arasında böyle şöhrete sahip büyük alimler de varmış.” dediler. Evet, ülkenizde yetişmiş sizin beldenizden çıkma Gümüşhaneli diye tanınmış böyle büyük alimler de var.

Düzce'de Muhammed Zahid-i Kevserî hazretleriyle ilgili toplantılar yaptık. Soğukta. Spor salonunu tuttuk. Ses düzeni müsait değil, yankılanıyor. Soğuk olduğu için bir okulun toplantı salonunu verdiler. Burada toplantı yaparken polis geldi;

“İzinsiz toplantı yapıyorsunuz, yasak!” dedi. Bu da bir idari kirliliktir.

Ben Düzce’nin yetiştirdiği bir alimi Düzceliler’e tanıtma çalışması yapıyorum, emekli bir üniversite hocası olarak ilmî bir hizmet yapıyorum. Konuşurken polis geldi;

“Efendim, burada bu toplantıyı yapamazsınız.” dedi.

Biz de sessizce kestik. Bu da bir idari rezalettir, kepazeliktir. “Kepaze” kelimesi herhalde Farsça, onu kullanıyorum. Kepazelik! Bu da bir kirlilik! Düzceliler;

“Demek ki bizim memleketimizden böyle büyük alimler yetişmiş.” dediler.

Evet Malezya’da bile talebeleri olan, Mısırda yüzlerce talebesi olan, Suud’da üniversitelerde hoca, profesör, üstâd-ı pîr olan talebeler yetiştirmiş bir alim. Onlar da kendi yetiştirdikleri alimi öğrendiler. O da köyünde cami yapmış. Onun da camisinin etrafında medrese varmış. Cami duruyor, medrese yıkılmış.

c. Medresesiz Cami Olmaz. İbadetle İlim Bir Arada Olmalıdır

Muhterem kardeşlerim!

Medresesiz cami olmaz. Medresesiz cami tek kollu ceket gibidir, tek ayaklı pantolon gibidir, tek kanatlı kuş gibidir, tek bacaklı adam gibidir. Olmaz! İbadetle ilim bir arada olacak. İlimle irfan bir arada olacak. Mekteple cami bir arada olacak. Bir cami yapsanız dört tane minaresi olsa on tane şerefesi olsa yanında medresesi yoksa caminiz eksiktir, yarımdır. Cami yaptınız erkekler kısmı var, kadınlar kısmı yok; eseriniz yarımdır. Beni Gaziantep'te bir camiye götürdüler. Osmanlı mimarisine uygun.

“Nasıl hocam? Beğendiniz mi?” diye sordular.

“Kadınlar kısmı nerede?” dedim.

“Yok” dediler.

“O halde caminiz yarım.” dedim.

Cami bitiyor ama aslında yarım. Hanımlarını kızlarını İslâmî terbiyeyle yetiştiremeyen bir il, hiç tam olur mu?

Olmaz! Onun için biz çevreyi; çevrenin yetiştirdiği büyük şahsiyetleriyle, tarihî eserleriyle, âdâbıyla, ahlâkıyla, yeşilliğiyle, bağıyla bahçesiyle, dağıyla ovasıyla bir bütün olarak düşünüyoruz. “Çevreye öyle hizmet etmek gerekir.” diye düşünüyoruz. Çevrenin insanına irfan götürmeyi mühim bir hizmet olarak düşünüyoruz. Fantezi değildir, gösteri değildir, gelip geçici bir heves değildir. Sosyete hanımlarının Dârüşşafaka’ya gidip çikolata ikram edip gözyaşı döküp ağlayıp da kendilerini tatmin etmesi gibi bir gönül tatmin etme meselesi değildir; İslâm’a hizmettir. Allahu Teala hazretleri hepimizi İslâm’a en güzel tarzda hizmet edenlerden eylesin.

es-Selamü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

14 Recep 1417 / 24.11.1996

[Bütün KONFERANSLAR’a PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü